

Przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: „*Polenmarkt*“ na Placu Poczdamskim w Berlinie, dostępny w internecie: portal.polonica.de/pl.
- Cytat za: Artykuł *Byliśmy głupi*, G. Sroczyński, 2014, wyborcza.pl, dostęp: [25.08.2021].
- Źródło: *Fragment tekstu piosenki „Berlin Zachodni” punk-rockowej grupy Big Cyc z 1990 r.*, dostępny w internecie: musixmatch.com.
- Źródło: R. Bielecki, *Wielka Armia*, Warszawa 1995, s. 275–276.

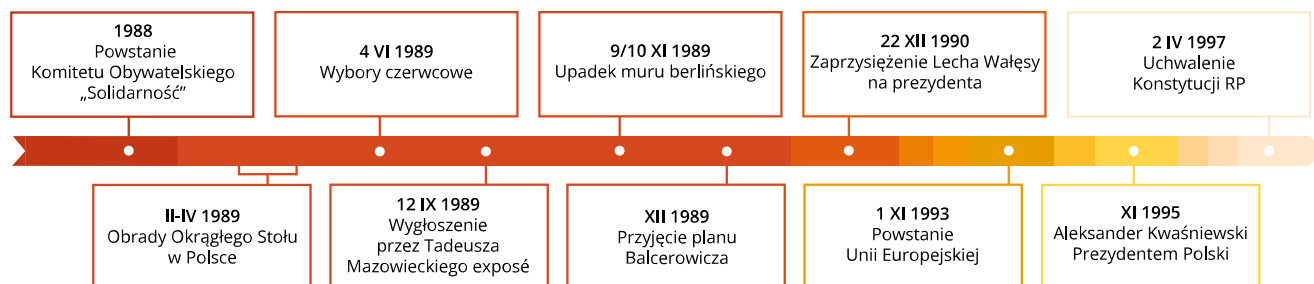
- Źródło: Aleksander Fredro, *Trzy po trzy*, tekst dostępny online: Wikiźródła.org.

Przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90

Lech Wałęsa (1990 rok). Jako przywódca „Solidarności” i Prezydent RP odcisnął decydujące piętno na kształcie państwa po 1990 roku. Gdy wskutek reform Leszka Balcerowicza w kraju zaczęły wybuchać strajki – jeździł do strajkujących i prosił ich o zaufanie rządowi. Zapłacił za to przegraną w wyborach prezydenckich w 1995 roku.

Źródło: FORTEPAN / Erdei Katalin, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Komunizm w Polsce załamał się z powodu niewydolności gospodarczej oraz braku wiary, że w warunkach dyktatury można stworzyć dobrze prosperujące gospodarczo państwo. Połączenie demokracji z kapitalizmem wydawało się jedynym rozwiązaniem. Tak widzieli przyszłość nie tylko przywódcy „Solidarności”, ale i w większości, trzymający ich w więzieniach komuniści. Stąd wspólna decyzja podjęta przy Okrągłym Stole o stopniowym demontażu dyktatury i poszerzaniu swobód demokratycznych. Kiedy w efekcie wyborów czerwcowych 1989 roku okazało się, że w zasadzie już nikt nie popiera dotychczas rządzących – ster państwa trafił w ręce ludzi „Solidarności”.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Dowiesz się, jakie były kolejne etapy budowy państwa demokratycznego w Polsce.
- Poznasz głównych uczestników gry politycznej w Polsce w latach 90.
- Dowiesz się na czym polegała tzw. terapia szokowa Leszka Balcerowicza.

Kształtowanie się i stabilizacja ustroju politycznego państwa oraz sytemu partyjnego

Zmniejszenie poziomu represji i próby zdemokratyzowania sytemu komunistycznego w Związku Sowieckim (ZSRS) doprowadziły, wbrew intencjom [Michała Gorbaczowa](#), do postępującego rozpadu imperium sowieckiego. Kiedy rządzący w Warszawie przestali obawiać się interwencji Moskwy – zaczęli na własną rękę szukać rozwiązań, które wyprowadzą kraj z narastającego kryzysu gospodarczego. Uznano, że naprawę gospodarki należy poprzedzić poprawą nastrojów społecznych. W zagrożonej buntem społecznym Polsce można to było osiągnąć tylko poprzez współpracę z „Solidarnością”. To wynikało z fali strajków, która w lecie 1988 roku objęła kilkadziesiąt największych przedsiębiorstw i uczelni wyższych w całym kraju. Wszędzie na czele komitetów strajkowych stali działacze zdelegalizowanego w 1982 roku i działającego odtąd w konspiracji Związku.

Tadeusz Mazowiecki (ur. 18 kwietnia 1927 roku w Płocku, zm. 28 października 2013 roku w Warszawie) – polityk i publicysta. Pierwszy Premier III Rzeczypospolitej w latach 1989–1991. W okresie PRL, m.in. redaktor naczelny związanego z Kościołem Katolickim miesięcznika „Więź”. Od sierpnia 1980 roku jeden z najbliższych doradców Lecha Wałęsy i redaktor naczelny tygodnika „Solidarność”.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W efekcie rozmów między rządzącymi komunistami i „Solidarnością” przy Okrągłym Stole (6 lutego do 5 kwietnia 1989 roku) zdecydowano o przeprowadzeniu częściowo wolnych wyborów do Sejmu (w ten sposób miało być obsadzonych 35 proc. miejsc w tej izbie) i w pełni wolnych do Senatu. Skala zwycięstwa kandydatów „Solidarności” – 99 proc. miejsc w Senacie i wszystkie z 35 proc. w Sejmie uświadomiła rządzącym, że w zasadzie nie mają oni żadnego poparcia społecznego. Doprowadziło to do uruchomienia nowej dynamiki zmian: powierzono kierowanie rządem osobie wskazanej przez „Solidarność”. W dniu 12 września 1989 roku Sejm wybrał na to stanowisko Tadeusza Mazowieckiego, jednego z doradców Lecha Wałęsy.

Zwycięstwo „Solidarności” z 4 czerwca 1989 r. miało symboliczne znaczenie. Oznaczało, że Polacy chcą zmiany ustroju politycznego z dyktatury na demokrację

parlamentarną. Tego dnia został otwarty proces dochodzenia do demokracji, którego najważniejszymi etapami będą:

- pierwsze wolne wybory do Rad Gminnych 27 maja 1990 roku,
- pierwsze wolne wybory prezydenckie 25 listopada (I tura) i 9 grudnia (II tura) 1990 roku,
- pierwsze wolne wybory parlamentarne 27 października 1991 roku.

Wybory w październiku 1991 roku odbyły się na [zasadach proporcjonalności](#) i bez żadnych tzw. [progów wyborczych](#). W rezultacie, w Sejmie znalazło się aż 29 ugrupowań, z których największe – [Unia Demokratyczna](#) (Tadeusz Mazowiecki) – miało zaledwie 62 posłów na 460. To pokazuje skalę rozdrobnienia.

Sejm I kadencji wyłonił dwa rządy – Jana Olszewskiego i Hanny Suchockiej. Pierwszy przetrwał pół roku (od 23 grudnia 1991 roku do 5 czerwca 1992 roku), a drugi – 8 miesięcy (od 11 lipca 1992 roku do 28 maja 1993 roku). Pierwszy tworzyła koalicja partii prawicowych, dysponująca łącznie 114 głosami (na 460), a drugi – koalicja liberałów, centroprawicy i prawicy ze 180 głosami. Żaden nie miał większości (co najmniej 231 głosów z 460). Raz więc głosowania wygrywał, a raz – przegrywał. W dniu 17 października 1992 roku parlament przyjął tzw. małą konstytucję, która formalnie potwierdziła zmianę ustrojową w Polsce polegającą na ustanowieniu trójpodziału niezależnych od siebie władz: Odtąd prawo stanowić miał Sejm i Senat, wykonywać je prezydent i rząd, a sądom powierzono funkcję kontrolną nad przestrzeganiem prawa przez obywateli i władze RP.

Jan Olszewski (ur. 20 sierpnia 1930 roku w Warszawie, zm. 7 lutego 2019 roku w Warszawie), prawicowy polityk, adwokat i publicysta. Prezes Rady Ministrów w latach 1991–1992. W latach 80. adwokat i jeden z doradców Lecha Wałęsy oraz Episkopatu Kościoła Katolickiego.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Żeby w przyszłości zapobiec nadmiernemu rozdrobnieniu parlamentu, a co za tym idzie – niestabilności wyłanianych przezeń rządów, w 1993 roku uchwalono zmianę ordynacji wyborczej wprowadzając 5-procentowy próg wyborczy dla partii politycznych i 8-procentowy dla koalicji. W efekcie, w wyborach 1993 roku, w Sejmie znalazło się tylko 12 partii (w 1991 było ich

Hanna Suchocka (ur. 3 kwietnia 1946 roku w Pleszewie), polityk Unii Demokratycznej, prawnik i nauczyciel akademicki, w latach 1992–1993 prezes Rady Ministrów. W latach 80. ubiegłego wieku była pracownikiem naukowym na Wydziale Prawa w Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu. W wyborach 4 czerwca 1989 roku wybrana do Sejmu z Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

29, które utworzyły 25 klubów poselskich). System polityczny rozpoczął proces stabilizacji – w przeciwieństwie do Sejmu I kadencji – Sejm II kadencji wyłonił na 4 lata stabilną większość ([SLD](#) i [PSL](#)), która tworzyła rządy kierowane przez trzech kolejnych premierów: Waldemara Pawłaka, Józefa Oleksego i Włodzimierza Cimoszewicza.

W dniu 2 kwietnia 1997 roku [Zgromadzenie Narodowe](#) 451 głosów za, 40 przeciw i 6 wstrzymującymi się uchwaliło Konstytucję RP. 25 maja 1997 r. odbyło się ogólnonarodowe referendum, w którym większość głosujących (53,45 proc., 6 396 641 osób) opowiedziało się za jej przyjęciem. Wzorem Niemiec Konstytucja wprowadziła ważny mechanizm zabezpieczający przed destabilizacją systemu politycznego – konstruktywne wotum nieufności. Odtąd prezydent mógł przyjąć dymisję rządu tylko wtedy, gdy część parlamentu, która wystąpiła z wotum

nieufności, jednocześnie zgłosiła i uzyskała poparcie większości parlamentu dla kandydata na nowego premiera. Stało się więc niemożliwe to, co spotkało rząd Hanny Suchockiej, który upadł, kiedy uchwalono wotum nieufności bez wyłonienia następnego rządu. Jesienią 1997 roku wybory wygrała prawicowa [AWS](#), która utworzyła koalicję z liberalną Unią Wolności. Wyłoniła ona rząd, którym przez 4 lata kierował Jerzy Buzek. W czasach rządów tej koalicji, w 2001 roku Sejm znowelizował ustawę o partiach politycznych, wprowadzając system budżetowych [subwencji](#) dla partii, które w wyborach zdobyły co najmniej 3 proc. głosów na listę okręgową lub 6 procent głosów w skali kraju. Celem był, przede wszystkim, zakaz finansowania partii ze zbiorów publicznych czy darowizn od osób prawnych, co dawało pole do nadużyć. Przy okazji ustabilizowano system partyjny, bo korzystające z subwencji państwowych partie stały się trudniejszymi przeciwnikami dla inicjatyw, które takiego zaplecza finansowego nie miały.

Waldemar Pawlak (ur. 5 września 1959 roku w Modelu) – polityk PSL, prezes Rady Ministrów w latach 1992, 1993–1995).

Źródło: Komitet Wyborczy Waldemara Pawlaka, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Józef Oleksy (ur. 22 czerwca 1946 w Nowym Sączu, zm. 9 stycznia 2015 roku w Warszawie), polityk SLD. Prezes Rady Ministrów w latach 1995–1996.

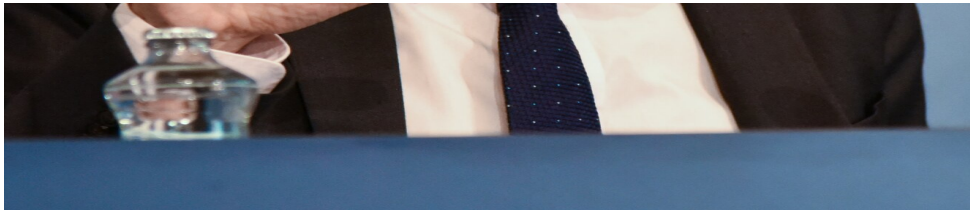
Źródło: Jarosław Roland Kruk, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Włodzimierz Cimoszewicz (ur. 13 września 1950 w Warszawie), polityk SLD. Prezes Rady Ministrów w latach 1996–1997.

Źródło: Kancelaria Senatu, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Jerzy Buzek (ur. 3 lipca 1940 w Śmiłowicach), polityk AWS, profesor nauk technicznych.
W latach 1997–2001 Prezes Rady Ministrów.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ostatnią z cyklu zmian stabilizujących ustrój państwa i system partyjny w Polsce była zmiana w ordynacji wyborczej dokonana przez lewicową koalicję SLD i [Unii Pracy](#) w 2002 roku. Wprowadziła ona [metodę d'Hondta](#) do obliczania głosów w wyborach parlamentarnych. Poprzez zastosowanie specjalnego przelicznika preferuje ona ugrupowanie z największą liczbą głosów z takim skutkiem, jak np. w wyborach parlamentarnych 2019 roku: PiS, na który głosowało 43,6 procenta Polaków otrzymał 51 proc. miejsc w parlamencie (235 z 460).

Zmiana ustroju gospodarczego

Prace nad koncepcją zmiany systemu gospodarczego podjęto w drugiej połowie 1989 roku. Głównym problemem było przejście od struktur gospodarki państwowej do systemu [kapitalistycznego](#), w którym dominuje własność prywatna. U podstaw leżało przekonanie, że w porównywalnych warunkach, w znakomitej większości przypadków, firmy prywatne radzą sobie lepiej niż firmy, których właścicielem jest państwo. W grudniu 1989 roku Sejm przyjął przedstawiony przez Leszka Balcerowicza pakiet 10 ustaw, nazywany planem Balcerowicza. Jego pierwszym celem było zwalczenie [hiperinflacji](#), która w 1989 roku wynosiła 351 proc. w skali roku, a w 1990 roku już 686 proc. Zastosowano tzw. terapię szokową polegającą m.in. na – z jednej strony wstrzymaniu wzrostu płac, a z drugiej – na uwolnieniu cen 90 proc. produktów, tzn. pozwolono żeby kształtowały je [popyt i podaż](#) (wcześniej o cenach decydowało państwo). W efekcie, ceny wzrosły średnio o 80 proc., ale w 1991 roku, inflacja spadła do 70,3 proc., do 43,0 proc. w 1992 roku, do ok. 28 proc. w 1995 roku, poniżej 12 proc. w 1998, a w 2003 wyniosła tylko 0,8 proc. Już w pierwszym roku reformy zaobserwowano jej sukces: popyt wyrównał podaż towarów na rynku i po raz pierwszy od kilkunastu lat sklepy zapełniły się towarami, a tzw. [czarny rynek](#) – zniknął.

Drugim elementem „terapii szokowej” była likwidacja firm przynoszących straty. Spośród 8453 przedsiębiorstw państwowych w 1990 roku zlikwidowano 2231 – ponad 26 procent. W zamian, na ich miejsce, do końca 1992 roku powstało około 600 tys. przedsiębiorstw prywatnych, co oznaczało 1,5 mln nowych miejsc pracy. Dobrze to ilustruje entuzjazm z jakim duża część społeczeństwa postanowiła pójść wreszcie „na swoje” po latach komunizmu, w którym zwalczano tzw. [prywaciarzy](#). Dlatego już w 1995 r. Polsce udało się przekroczyć [PKB](#) sprzed roku 1990, a pierwsze oznaki wzrostu gospodarczego pojawiły się wiosną roku 1992. Nieustannemu wzrostowi gospodarczemu towarzyszyło jednak około

kilkunastoprocentowe bezrobocie, które obniżyło się do ok. 10 procent dopiero ok. 2000 roku. Bezrobocie było wówczas nowym zjawiskiem w Polsce, zważywszy, że w okresie komunistycznym istniał obowiązek pracy dotyczący wszystkich dorosłych. Rzutowało to na negatywną ocenę tzw. planu Balcerowicza w części opinii publicznej. Z pozostałych, niezlikwidowanych 6222 przedsiębiorstw państwowych – ponad 40 procent sprzedano, a 1742 przekształcono w [spółki z udziałem Skarbu Państwa](#). W 2005 roku zostały w Polsce jedynie 1124 przedsiębiorstwa państwowe.

Leszek Balcerowicz (ur. 19 stycznia 1947 w Lipnie), ekonomista, profesor Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Po powstaniu „Solidarności” został członkiem rady ekspertów ekonomicznych Związku. W okresie od 12 września 1989 do 12 stycznia 1991 zajmował stanowiska wicepremiera i ministra finansów w rządzie Tadeusza Mazowieckiego. Następnie pełnił te funkcje również w rządach Jana Krzysztofa Bieleckiego i Jerzego Buzka, do 2000 roku. Od 2001 r. został prezesem Narodowego Banku Polskiego.

Źródło: Bieniecki Piotr, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Na rynku pojawili się nowi pracodawcy i inwestorzy zagraniczni. W 1993 roku firmy i osoby zagraniczne zainwestowały w Polsce 2,6 mld. dol. USA, w 1995 roku była kwota ta przekroczyła już 5 mld., a w 2003 – 72,7 mld. Symboliczny wymiar miało powstanie w 1991 roku Giełdy Papierów Wartościowych, której siedzibą stał się gmach, który zaledwie rok wcześniej należał do centrali partii komunistycznej. W 1992 roku na Giełdzie było notowanych 16 spółek, w 1999 – już ponad 200. Po 45 latach komunizmu Polska wróciła do kapitalizmu – systemu gospodarczego jaki obowiązywał przed 1 września 1939 roku. Do dziś jednak dyskutowane są koszty społeczne wychodzenia z komunizmu. Poniżej ocena tego procesu dokonana przez prof. Marcina Króla w 2014 roku.

“ Myśmy byli oderwani od realnych ludzkich problemów. Z naszego punktu widzenia w tej całej rewolucji chodziło przecież o wolność. Na przykład problemy z cenzurą w Peerelu. Kto je miał? Dla 97 procent Polaków to w ogóle nie była żadna uciążliwość. A dla nas odwrotnie,

to był problem podstawowy, że kreślą albo zakazują drukować tego, co się w pocie czoła wyprodukowało.

Wolność była dla nas najważniejsza, absolutnie. Ona nam wystarczyła. A kwestie solidarności społecznej, biedy na wsi, pegeerów, nierówności... Zabrakło nam wyobraźni.(...) Pegeery rozwiązano w 1991 roku jednym pociągnięciem pióra. Kilkaset tysięcy ludzi z dnia na dzień zostało na lodzie. Kiedyś to będzie podręcznikowy przykład, jak nie powinno się robić reform po trupach. Ale to możemy wiedzieć dzisiaj. (...) działała ta straszliwa fikcja. Przekonanie, że wolni ludzie sami znajdą swoje miejsce. I że wolna gospodarka wchłonie każdą liczbę pracowników, wystarczy ją rozruszać. Co się po części stało.

Cytat za: Artykuł *Byliśmy głupi*, G. Sroczyński, 2014, wyborcza.pl, dostęp: [25.08.2021] .

Słownik

AWS – Akcja Wyborcza Solidarność

koalicyjne ugrupowanie polityczne o charakterze prawicowym, powstałe w 1996 roku, sprawujące władzę w Polsce w latach 1997–2001

czarny rynek

potoczne określenie oznaczające obrót towarami w sposób niezgodny z prawem. W komunizmie dotyczył większości towarów. Państwo ustalało ich ceny na niskim poziomie, co powodowało nieopłacalność ich sprzedaży w oficjalnych sklepach. Dlatego handlowano nimi prywatnie

hiperinflacja

nadmierna inflacja; spadek wartości pieniądza i wzrost cen

kapitalizm

system gospodarczy oparty na prywatnej własności i w konsekwencji czerpania z niej zysku, oraz na swobodnym obrocie dobrami w ramach rynku. Dlatego też gospodarka kapitalistyczna nazywana jest również gospodarką rynkową

metoda d'Hondta

metoda stosowana do podziału mandatów w systemach wyborczych opartych na proporcjonalnej reprezentacji z listami partyjnymi. Jej nazwa pochodzi od nazwiska belgijskiego matematyka Victora D'Hondta. Liczbę głosów ważnych oddanych łącznie na listy kandydatów każdego z komitetów wyborczych, który przekroczył próg wyborczy dzieli się kolejno przez: 1; 2; 3; 4 i dalsze, kolejne liczby naturalne aż do chwili, gdy

z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między te listy w okręgu

PKB

produkt krajowy brutto czyli wartość dóbr i usług wytworzonych przez narodowe i zagraniczne czynniki produkcji na terenie danego kraju w określonej jednostce czasu (najczęściej w ciągu roku)

popyt i podaż

ilość dobra, jaką nabywcy są w stanie zakupić to popyt, a podaż to ilość dóbr, oferowana na rynku

próg wyborczy

minimalny procent poparcia wyborców uprawniający komitet wyborczy do uczestniczenia w rozdziale mandatów

prywaciarz

w okresie komunizmu negatywnie nacechowane określenie prywatnego przedsiębiorcy

PSL – Polskie Stronnictwo Ludowe

ugrupowanie centrowo – prawicowe, dla którego bazą wyborczą są przede wszystkim mieszkańcy wsi

SLD – Sojusz Lewicy Demokratycznej

koalicja a potem partia skupiająca głównie byłych członków PZPR, którzy w 1988 roku opowiedzieli się za przywróceniem „Solidarności” do legalnego działania

spółka z udziałem Skarbu Państwa

spółka, która w części należy do państwa

subwencja

bezzwrotna pomoc finansowa udzielana najczęściej przez państwo

Unia Pracy

partia polityczna o charakterze socjaldemokratycznym, powołana w 1992 roku. W latach 2001–2005 współtworząca rząd z Sojuszem Lewicy Demokratycznej i Polskim Stronnictwem Ludowym

Unia Demokratyczna

jedna z partii wywodzących się z „Solidarności”. Założono ją w 1990 roku, skupiając środowisko liberalne, popierające kandydaturę Tadeusza Mazowieckiego w wyborach na stanowisko prezydenta Polski. Wybory wygrał Lech Wałęsa. W 1993 roku partia przyjęła nazwę – Unia Wolności

zasada proporcjonalności

zasada, w myśl której wyrażane w wyborach przez społeczność preferencje, mają być proporcjonalnie odzwierciedlone w organie, do którego wyłaniana jest reprezentacja
Zgromadzenie Narodowe

wspólne obrady Sejmu i Senatu RP

Słowa kluczowe

„Solidarność”, plan Balcerowicza, terapia szokowa, inflacja, prywatyzacja, III Rzeczypospolita, świat na przełomie tysiącleci

Bibliografia

A. Dudek, *Historia polityczna 1989-2005*, Wydawnictwo Arcana, Kraków 2007.

A. Domagała, *Integracja Polski z Unią Europejską*, Warszawa 2011.

P. Śpiewak, *Pamięć po komunizmie*, Gdańsk 2005.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D5B1ZXs6I>

Film opowiadający o systemie partyjnym w Polsce w latach 90.

Polecenie 2

Czy zgadzasz się z tezą wysuniętą przez eksperta, iż III Rzeczpospolita narodziła się dopiero w październiku 1991 roku? Odpowiedź uzasadnij, podając co najmniej trzy argumenty.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Napisz, kiedy w Polsce ustabilizował się system partyjny. Co o tym świadczyło?

Twoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z drugą częścią wykładu i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGWHW5KMI>

Film opowiadający o systemie partyjnym w Polsce w latach 90.

Polecenie 2

Wyjaśnij, na czym opierał się system polityczny w Polsce do 1997 roku.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij, co w systemie politycznym zmieniła konstytucja z 1997 roku. Z jakiego powodu wprowadzono mechanizmy zabezpieczające?

Tvoja odpowiedź

Pokaż ćwiczenia:

Zapoznaj się ze źródłami, a następnie wskaż zdania prawdziwe i fałszywe.

Źródło 1

“ „Polenmarkt“ na Placu Poczdamskim w Berlinie

Nawet 40 tysięcy Polaków dziennie przyjeżdżało w 1989 i 1990 roku do Berlina Zachodniego na tzw. Polenmarkt, czyli polski rynek. Prowizoryczny bazar rozciągający się na południe od Placu Poczdamskiego szybko stał się najbardziej polskim miejscem w mieście, a zarazem świadkiem burzliwych czasów transformacji ustrojowej. [...] Bazar rozrastał się tak szybko, że w szczytowym okresie jego działalności, granice zachodnioniemieckiej metropolii, wciąż oddzielonej od Berlina Wschodniego murem, przekraczało dziennie nawet 300 autokarów z Polski, przynajmniej kilkanaście pociągów i trudna do oszacowania liczba małych fiatów. [...] Do masowego „najazdu” Polaków na Berlin Zachodni przyczyniło się zniesienie na początku 1989 roku obowiązku wizowego do Niemiec. [...] Polacy postanowili skorzystać z tego prawa wyjątkowo licznie, a przebywający w okolicy muru berlińskiego mieszkańcy miasta byli świadkami takich oto scen: „(...) Obładowani ortalionowymi torbami, ciągnąc za sobą dwukołowe, obciążone do granic możliwości wózki, sunęli niekończącym się szeregiem z przejścia granicznego na wschodnioberlińskim dworcu Friedrichsstrasse na plac przed Operą i do parku w pobliżu Landwehrkanal, by wreszcie zastygnąć tysiącami naziemnych i naręcznych kramików na pustym klepisku pomiędzy tureckim pchlim targiem a napowietrzną szyną eksperymentalnej kolejki magnetycznej”. Do handlowania „czym się da” w upokarzających warunkach – w tumanach piachu lub w błocie, w upale i przy niepogodzie, a przede wszystkim w ciągłej obawie przed zarekwirowaniem nieoclonego towaru przez służby celne lub policję - Polaków zmusiły nie tyle

wrodzona skłonność do robienia interesów, co niezwykle trudna w tym czasie sytuacja materialna wielu polskich rodzin. Sprzedanie 20 bluzek z krótkim rękawem, kosztujących w Polsce równowartość dwóch marek, było równoznaczne z miesięczną pensją w kraju, wynoszącą wówczas w przeliczeniu około 40 marek. [...] Początkowo berlińczycy reagowali na zjeżdżające do Berlina tłumy polskich handlarzy z ciekawością. [...] Przychodzili tu i kupowali nawet najbardziej kuriozalne towary zarówno rodowici Niemcy, jak i imigranci.

Źródło: „Polenmarkt“ na Placu Poczdamskim w Berlinie, dostępny w internecie: porta-polonica.de/pl.

Źródło 2

“ Fragment tekstu piosenki „*Berlin Zachodni*” punk-rockowej grupy Big Cyc z 1990 r.

Jakaś karafka, stary zegarek
Trzeba zarobić te parę marek
Renta, stypendium, wyżyć się nie da
Tu kupisz, tam sprzedasz, nie weźmie cię bieda

Berlin Zachodni, Berlin Zachodni
Tu stoi Polak co drugi chodnik
Za każdym rogiem czai się Turek
Sprzedasz mu wszystko, tylko nie skórę

[...]
Pilsnera wypić trzema łykami
Opylić fajki, kupić salami
Gdy Polizei to dawać chodu
Wrócisz do kraju, będziesz do przodu
A w jeden dzień zarobisz tyle
Co górnik w miesiąc w brudzie i w pyle

Nasza bieda nas rozgrzesza
[...]

Jedzie pociąg, koła stukocą

Parowóz gwizdże, baby się pocą

Źródło: Fragment tekstu piosenki „Berlin Zachodni” punk-rockowej grupy Big Cyc z 1990 r., dostępny w internecie: musixmatch.com.

Źródło 3

Kupujący i sprzedający na polskim rynku w Berlinie. W tle stacja testowanej wówczas kolejki magnetycznej Magnetbahn.

Źródło: dostępny w internecie: porta-polonica.de, domena publiczna.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Wszystkie źródła dowodzą, że przedmiotem polskiego handlu w Berlinie Zachodnim były poszukiwane przez Niemców antyki.	☐	☐
Na podstawie co najmniej jednego źródła można stwierdzić, że Niemcy traktowali zakupy na Polenmarkt jako formę pomocy charytatywnej dla ubogich handlarzy z Polski.	☐	☐

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Polakom, którzy prowadzili dochodowy drobny handel w Berlinie Zachodnim, często towarzyszyło poczucie wstydu i zażenowania.	☐	☐
Kurs marki niemieckiej w stosunku do złotówki był niezwykle korzystny, dlatego Polakom opłacało się sprzedawać na Polenmarkt niemal bezwartościowe przedmioty.	☐	☐

Zapoznaj się z przedstawionymi danymi statystycznymi, a następnie zaznacz właściwe odpowiedzi.

Źródło A

Tabela 1. Tempo zmian dochodu narodowego w europejskich krajach postkomunistycznych w latach 1990-1995

Państwo	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Albania	-10	-27,7	-9,7	11,0	7,4	6,0
Białoruś	-2,8	-1,5	-10,1	-9,0	-21,5	-12,0
Bułgaria	-9,1	-11,7	-7,3	-1,5	1,8	2,1
Chorwacja	-7,1	-21,1	-11,7	-8,0	5,9	6,8
Republika Czeska	-1,2	-11,5	-3,3	0,6	3,2	6,4
Estonia	-8,1	-13,6	-14,2	-9,0	-2,0	4,3

Jugosławia	-7,5	-11,2	-26,1	-30,3	1,2	8,6
Litwa	-6,9	-5,7	21,3	-16,2	-9,8	3,3
Łotwa	-3,5	-10,4	-34,3	-14,9	0,6	-0,8
Macedonia	-5,0	-9,8	-12,4	-12,0	-5,7	-4,0
Mołdawia	-2,1	-1,5	-18,6	-25,0	-8,8	-22,1
Polska	-11,6	-7,0	2,6	3,8	5,2	7,0
Rumunia	-5,6	-12,9	-8,8	1,5	3,9	7,1
Federacja Rosyjska	-3,0	-5,0	-14,5	-8,7	-12,7	-4,1
Słowacja	-2,5	-14,6	-6,5	-3,7	4,9	6,9
Słowenia	-4,7	-8,9	-5,5	2,8	5,3	4,1

Ukraina	-2,6	-11,6	13,7	-14,2	-23,0	-12,2
Węgry	-3,5	-11,9	-3,1	-0,6	2,9	1,5

Źródło: M. Onufer, Transformacja systemowa w Polsce: stracona szansa czy otwarcie drzwi do jednoczącej się Europy?, s. 135, dostępny online: repozytorium.uni.wroc.pl.

Źródło B

Tabela 2. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych w Polsce po 1989 roku

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Wskaźnik cen*	351,1	685,8	170,3	143,0	135,3	132,2	127,8	119,9	114,9

*przy podstawie rok poprzedni = 100

Tabela 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce latach 1990-2002

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
6,5	12,2	14,3	16,4	16,0	14,9	13,2	10,3	10,4	13,1	15,1

Źródło: M. Onufer, Transformacja systemowa w Polsce: stracona szansa czy otwarcie drzwi do jednoczącej się Europy?, s. 135, dostępny online: repozytorium.uni.wroc.pl.

Na podstawie zamieszczonych danych możemy stwierdzić, że w Polsce w okresie transformacji...

☐

reformy Leszka Balcerowicza przyniosły w 1991 r. odwrócenie niekorzystnych trendów we wszystkich sferach życia, których dotyczą źródła.

☐

w ostatnim roku rządów prezydenckich Lecha Wałęsy tempo rozwoju gospodarczego Polski przewyższało tempo rozwoju byłych republik nadbałtyckich ZSRS.

☐

w pierwszych dwóch latach rządów koalicji SLD-PSL wzrostowi dochodu narodowego towarzyszył spadek bezrobocia.

☐

w drugiej połowie lat 90 ciągłemu spadkowi wskaźnika cen towarów i usług towarzyszył wyraźny spadek stopy bezrobocia.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje jakie były kolejne etapy budowy państwa demokratycznego w Polsce;
- poznaje głównych uczestników gry politycznej w Polsce w latach 90;
- wyjaśnia na czym polegała tzw. terapia szokowa Leszka Balcerowicza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90”. Uczniowie mają się zapoznać z treściami w sekcji „Przeczytaj” i przygotować prezentację na temat: „Przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90”.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla uczniom temat, cel zajęć zawarte w sekcji „Wprowadzenie” oraz wspólnie z nimi ustala kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel poleca, by uczniowie pracowali w parach i opracowali swoje mapy myśli związane z tematem. Wybrana osoba z danej pary przedstawia swoje propozycje, ochotnik zapisuje je propozycje na tablicy. Pozostali uczniowie odnoszą się do tych sugestii, uzupełniając je o swoje propozycje.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranej osobie (lub ochotnikowi) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko dyskutują o prezentacji, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i uzupełniać informacje, udziela też uczniom informacji zwrotnej.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium zawarte w sekcji „Film”. Uczniowie odczytują polecenie nr 2 – „Czy zgadzasz się z tezą wysuniętą przez eksperta, iż III Rzeczpospolita narodziła się dopiero w październiku 1991 roku? Odpowiedź uzasadnij, podając co najmniej trzy argumenty” i wykonują je w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.

3. Nauczyciel wprowadza uczniów w treść polecenia nr 3 „Kiedy w Polsce ustabilizował się system partyjny? Co o tym świadczyło?”. Uczniowie wykonują je w parach, a następnie porównują swoje rozwiązanie z innym zespołem omawiając kolejno wykonane kroki.
4. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 1 i 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli?
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

1. Zapoznaj się z drugim filmem z sekcji „Film + Sprawdź się” i wykonaj polecenie nr 3: Wyjaśnij, co w systemie politycznym zmieniła konstytucja z 1997 roku. Z jakiego powodu wprowadzono mechanizmy zabezpieczające?.

Materiały pomocnicze:

A. Dudek, *Historia polityczna 1989-2005*, Wydawnictwo Arcana, Kraków 2007.

A. Domagała, *Integracja Polski z Unią Europejską*, Warszawa 2011.

P. Śpiewak, *Pamięć po komunizmie*, Gdańsk 2005.

Wskazówki metodyczne:

- Materiały z sekcji „Film” mogą posłużyć podczas lekcji do pracy uczniów w parach lub samodzielnie.